

Carl-Erik Bergstrand och Linné-manuskripten.
Föreläsning på Altomta akademi 2007-05-05 av Torvard C Laurent

Carl-Erik Bergstrand (1830-1914), som var min fars morfar, föddes på Berga gård i Kila socken utanför Sala. Han växte upp under mycket fattiga omständigheter men lyckades övertala sina föräldrar så att han vid 10 års ålder fick börja i skola i Sala och efter två år fortsätta i Västerås. Han har beskrivit i sin självbiografi sina umbäranden under skoltiden men lärarna upptäckte snart att han var en begåvning och han fick stipendier och annan hjälp.

Carl-Erik avlade studentexamen i Uppsala 1849. Efter några år som informator började han 1852 studera kemi vid Uppsala universitet och disputerade på den första avhandlingen i näringslära i Sverige 1857 ("Om näringsämnen i allmänhet jemte några bidrag till kännedomen af svenskt mjöl och dess användning till bröd.") Han blev sedan lärare vid Ultuna Lantbruksskola och fick 1864 professors namn. Under Ultunatiden ägnade han sig bland annat åt jordanalyser i Ultuna och Hammarskog. Han gav även ut en lärobok i geologi. År 1859 företog han en lång studieresa i Tyskland och träffade den tidens berömda kemister. Hans dagbok från denna resa finns bevarad.

Under tiden 1864-82 var Bergstrand chef för Lantbruksakademiens Experimentalfält i Stockholm och därefter hade han ett privat laboratorium och var lärare och konsult vid Kungl. Lantmäterikontoret. Bergstrand blev ledamot i Lantbruksakademien 1867 och Vetenskapsakademien 1873. I sin självbiografi som han skrev 1907-1910 finns mycket information om lantbruket under 1800-talet men också om den vetenskapliga, kulturella, sociala och politiska utvecklingen i Sverige.

Enligt familjetraditionen var Carl-Erik som pojke förtjust i godis. När han köpt en strut med karameller i Västerås under gymnasietiden och vecklade ut struten hemma visade det sig vara ett originalbrev skrivet av Linné. Han gick tillbaks till affären och hittade en hel låda full med Linné- och Swedenborgmanuskript, som användes för paketering av mat. Han fick med sig lådan från affären och tog med sig dokumenten till Uppsala 1852. Efter att ha rådgjort med professorn i botanik, Nils Fries gick han upp till universitetsbiblioteket och sålde manuskripten för 100 kronor. Bibliotekarien J.H. Schröder var så förtjust att han enligt traditionen gick in på biblioteket och tog en latinsk bönbok från 1100-talet och gav honom som tack. Denna inkunabel har förvarats i släkten sedan dess.

År 1987 ärvde jag bönboken och berättade om den för universitetsbibliotekets dåvarande chef, Tomas Tottie. Han bad mig komma upp på biblioteket och visa bönboken för specialister på Linné,

Swedenborg och latinska handskrifter. Man kunde verifiera att biblioteket 1852 hade köpt sex Linné-manuskript av Bergstrand. Det fanns ingen anteckning om bönboken men å andra sidan saknades en sådan i bibliotekets samlingar. Förbryllande var också att biblioteket inte ägde några manuskript eller brev av Swedenborgs hand. Dagen efter skulle en utställning om Swedenborg öppnas på Gustavianum med anledning av 300-årsminnet av hans födelse. Jag ringde min faster och frågade henne om Swedenborgbrevet varvid hon svarade: "På 1850-talet var det ingen som brydde sig om Swedenborg. Han trodde på andar och annan vidskepelse, Varken biblioteket eller morfar ville ha manuskripten så de gick tillbaks till karamellstrutar." När det gällde bönboken ville biblioteket ha tillbaks den vilket jag tillbakavisade. De fick dock dokumentera den. Det är johannesevangeliet skrivet i ett

nordfranskt kloster på 1400-talet. Boken går nu i litteraturen under beteckningen "Codex Laurentianus".

Några år senare kom jag över Carl-Erik Bergstrands självbiografi och det visade sig att riktigt så här gick det inte till. En 90 år gammal läroverkslektor, Reinhold Scheringsson, dog i Västerås 1849. Han hade testamenterat alla sina tillhörigheter till sin hushållerska. Carl-Erik Bergstrand hade fått tips om att det skulle kunna finnas värdefulla handlingar i Scheringssons bibliotek och tog kontakt med hushållerskan innan allt såldes på exekutiv auktion. Han fann då manuskripten och bad att få ta med dem till Uppsala. När han hade sålt dem gav han hushållerskan de 100 kronorna. Hon blev så tacksam att hon tog bönboken från Scheringssons tillhörigheter och gav honom som tack. Det är riktigt att universitetsbiblioteket inte ville ha Swedenborgmanuskripten varför Bergstrand gav tillbaks dem till hushållerskan. Det är mycket troligt att de såldes som pappersmakulatur och att de kommit till användning för matpaketering.

De sex manuskript som Bergstrand fann anses vara det finaste Linnéfynd som gjorts efter att Linnés samlingar flyttats till London. Det är:

1. Praeludia Sponsaliorum Plantarum ("blomstrens biläger") från 1730. 2. Methodus Avium Svecicarum. Linnés första försök till ett system över de svenska fåglarna från 1731.
3. Dissertatio Botanica de Planta Sceptro Carolina från 1731 som är en beskrivning av "Kung Karls Spira".
4. Flora Dalecarlica från 1734
5. Pluto Svecicus från 1734 som innehåller geologiska iakttagelser från Dalarna.
6. Genera Morborum eorumque Characteres, som är ett försök att systematisera människans sjukdomar.

De fem första manuskripten är sedan länge publicerade. Två av dem trycktes i samband med Linnéjubileet 1907 och bifogades inbjudningsskriften till jubileumpromotionen. Det är notervärt att Bergstrand blev jubeldoktor vid denna promotion och hyllades för sin insats.

Hur kom det sig att lektor Scheringsson hade dessa värdefulla manuskript. Det lär vi aldrig få veta. Det är emellertid intressant att Scheringsson hade kontakter i gården Sweden utanför Falun. Det är den gård där Swedenborg växte upp och där Linné hämtade sin hustru.